Redacţiunea, Administraţiunea şi Tipografia:
BRAŞOVU, piaţa mare, Târgulŭ Inului Nr. 30.
Scrisorĭ nefrancate nu se primescŭ. Manuscripte nu se retrimitŭ.
Birourile de anunciuri:
Braşovu, piaţa mare, Târgulŭ Inului Nr. 30.
Inserate mai primescŭ în Viena R. Mosse, Haasenstein & Vogler (Otto Maas), H. Schalek, Alois Herndel, M. Dukes, A. Oppelik, J. Danneberg; în Budapesta: A. V. Goldberger, Eckstein Bernat; în Frankfurt: G. L. Daube; în Hamburg: A. Steiner.
Preţulŭ inserţiunilorŭ: o seria garmond pe o colónă 6 cr. şi 30 cr. timbru pentru o publicare. Publicărĭ mai dese după tarifă şi învoială.
Reclame pe pagina a III-a o seriă 10 cr. v. a. séu 30 banĭ.

GAZETA TRANSILVANIEI.

ANULU LVI.

„Gazeta“ ese în fiă-care-ḑi
Abonamente pentru Austro-Ungaria.
Pe un anŭ 12 fl., pe şése lunĭ 6 fl., pe trei lunĭ 3 fl.
N-rii de Duminecă 2 fl. pe anŭ.
Pentru România şi străinătate:
Pe unŭ anŭ 40 francĭ, pe şése lunĭ 20 fr., pe trei lunĭ 10 fr.
N-rii de Duminecă 8 francĭ.
Se prenumĕră la tóte oficiele poştale din întru şi din afară şi la dd. colectorĭ.
Abonamentulŭ pentru Brasovŭ
a administraţiune, piaţa mare, Târgulŭ Inului Nr. 30 etagiulŭ I.: pe unŭ anŭ 10 fl., pe şése lunĭ 5 fl., pe trei lunĭ 2 fl. 50 cr. Cu dusulŭ în casă: Pe unŭ anŭ 12 fl., pe 6 lunĭ 6 fl., pe trei lunĭ 3 fl. Unŭ esemplarŭ 5 cr. v. a. séu 15 banĭ. Atâtŭ abonamentele câtŭ şi inserţiunile suntŭ a se plăti înainte.

Nr. 261. Braşovŭ, Joi, 25 Noemvre (7 Decemvre) 1893.

Situaţiunea scólelorŭ nóstre.

IV.

Braşovŭ 22 Noemvre v.

Mai rĕu decâtŭ cu şcólele nóstre poporale stămŭ aḑĭ cu şcólele nóstre medii séu secundare, ba putemŭ ḑice că în învĕţămêntulŭ nostru secundarŭ nu numai amŭ rĕmasŭ staţionarĭ, dér amŭ datŭ îndĕrĕtŭ în locŭ sĕ mergemŭ înainte, în timpulŭ de când s'a restabilitŭ constituţia ungurésca.

Décă Ungurii se potŭ făli — cu ce dreptŭ amŭ vĕḑutŭ — că dela 1867 încóce s'au înfiinţatŭ peste o miiă de şcóle poporale cu limba de propunere română prin munca, stăruinţele şi cu cheltuiéla poporului nostru, atuncĭ nu se potŭ făli că sub stăpânirea lorŭ s'a ridicatŭ măcarŭ unŭ singurŭ gimnasiu românescŭ, căcĭ cele douĕ trei clase, câte s'au deschisŭ, prin anii 1870, pentru completarea gimnasiului inferiorŭ din Bradŭ, nicĭ că potŭ întra aicĭ în discusiune.

Nu se póte făli puterea de statŭ ungurésca nicĭ măcarŭ de-a fi respectatŭ prescrierile legilorŭ în acéstă privinţă, carĭ dădeau Românilorŭ dreptulŭ de a-şĭ înfiinţa cu propriile mijlóce gimnasii confesionale. Amŭ rĕmasŭ cu gimnasiile, ce le-amŭ avutŭ, când au venitŭ Ungurii la putere, şi încă ar fi bine, când amŭ puté susţiné, că celŭ puţinŭ aceste ne-au rĕmasŭ intacte. Dér nicĭ de acestŭ favorŭ n'amŭ avutŭ parte.

Puterea de statŭ ungurésca nu s'a mărginitŭ a ne pune în cale totŭ feliulŭ de piedecĭ şi în desvoltarea acestorŭ şcóle medii, ci a păşitŭ faţă cu învĕţămêntulŭ nostru secundarŭ în modulŭ celŭ mai duşmănosŭ şi agresivŭ, oprindu-ne de-o parte de a ne înfiinţa nouĕ gimnasii şi atacândŭ de altă parte caracterulŭ naţionalŭ românescŭ alŭ gimnasiilorŭ, ce le aveamŭ.

Şi pe când se sevîrşeau atentatele de maghiarisare în contra gimnasiilorŭ confesionale din Beiuşŭ şi Năsĕudŭ, Românilorŭ Caransebeşenĭ şi Aradanĭ le denega guvernulŭ de a-şĭ înfiinţa, pe basa legii, gimnasii confesionale cu limba de propunere română, pe cheltuiéla lorŭ propriă.

Pe câtă vreme mai domnea încă, pe temeiulŭ legii de naţionalitate, părerea, că cetăţenii nemaghiarĭ au dreptulŭ de a se folosi între anumite marginĭ de limba lorŭ maternă pe terenulŭ administraţiei şi alŭ justiţiei şi că au dreptulŭ de a se cultiva în limba lorŭ până la acelŭ punctŭ „unde se începe cultura mai înaltă academică“, (§ 17 alŭ numitei legĭ) scólele nóstre medii aveau o menire precisă în organismulŭ desvoltării învĕţămêntului ţĕrii şi în consecenţă puterea publică se sfiea de a se atinge de ele şi se mulţumea numai a le amărî esistenţa prin totŭ feliulŭ de şicane. Indată ce însĕ regimulŭ despoticŭ tiszaistŭ proclamà la 1879 principiulŭ atotputerniciei „limbei statului“, declarândŭ, că interesele statului ungarŭ pretindŭ domnirea nelimitată a idiomului maghiarŭ pe tóte terenele, şi pe acela alŭ învĕţămêntului publicŭ, esistenţa şcólelorŭ nóstre medii trebuia sĕ se presenteze înaintea ochilorŭ guvernanţilorŭ ungurĭ ca o piedecă pentru realisarea ideei „statului naţionalŭ maghiarŭ“, ce-o urmărescŭ ei.

De altă parte trebuia completatŭ sistemulŭ de maghiarisare succesivă întrodusŭ la 1879 faţă cu scólele nóstre poporale şi aşa ieşi din găóce la 1883 şi legea specială pentru scólele medii, prin care acestora li-se pregăti aceeaşĭ sórte ca scólelorŭ poporale, punêndu-li-se pe sufletŭ înainte de tóte perfecta propunere a limbei maghiare. Tinerii maturisanţĭ (bacalaureaţĭ) dela gimnasiile nóstre arŭ puté sĕ ne istorisésca cu culorile cele mai vii, câte nopţĭ au trebuitŭ sĕ petrécă agitaţĭ cu studiulŭ literaturei maghiare în limba originală, pentru ca sĕ aibă speranţa a fi declaraţĭ apţĭ de a trece la esamenŭ, din partea representantului guvernului ungurescŭ.

*

„După legea de naţionalitate „dela 1868 nu este de lipsă ca toţĭ „cetăţenii naţionalităţilorŭ ţĕrii sĕ-şĭ „însuşésca limba maghiară, căcĭ este „prevĕḑutŭ în lege, că în afacerile „lorŭ publice potŭ procede cu limba „lorŭ maternă. Acuma însĕ, décă veţĭ „aduce legea acésta (adecă legea „pentru întroducerea studiului limbei maghiare în şcólele poporale) „puteţĭ ḑice cu-o ficţiune numai, dér „puteţĭ ḑice, că étă acuma are fiăcare ocasiune de a învĕţa limba „maghiară, acuma trebue sĕ scie „fiă-care ungurescе, prin urmare nu „mai este lipsă a se întrebuinţa la „manipularea afacerilorŭ publice o „altă limbă decâtŭ cea maghiară. „Acésta va avé consecinţa naturală „logică ca acea disposiţiune a legii „dela 1868 sĕ se delăture, după care „în afacerile publice se póte pertracta şi în celelalte limbĭ, nu numai în limba maghiară. Onorată „cameră! Cutezŭ a întreba: este „pentru noi consultŭ sĕ-o rupemŭ „cu politica de naţionalitate, care „şi-a căpĕtatŭ espresiunea în legea „dela 1868? Credŭ că legea acésta „peste totŭ nu va avé acelŭ succesŭ, „ce se aşteptă dela ea în interesulŭ lăţirei limbei maghiare şi décă nu va avé „succesŭ, atuncĭ întrebŭ: că óre este cu „scopŭ ca, nu sciu din ce alte cause secundare, sĕ scormonimŭ din nou „cestiunea naţionalităţilorŭ, este óre „cu scopŭ ca statulŭ şi maghiarimea sĕ atragă asupră-şĭ ura, care „fără îndoiélă o va deştepta, şi sĕ „provóce acele pericule, carĭ după „a mea modestă părere vorŭ fi urmările naturale ale acestei acţiunĭ?“

Aceste suntŭ cuvintele memorabile, ce le-a pronunţatŭ Ludovicŭ Mocsary în şedinţa dela 30 Aprilie a camerei maghiare, când s'a desbătutŭ legea scolară dela 1879.

Prevederile acestui bărbatŭ politicŭ luminatŭ, s'au împlinitŭ. Conaţionalii sĕi maghiarĭ au rupt'o în adevĕrŭ definitivŭ cu politica de naţionalitate, care şi-a aflatŭ espresiunea în legea dela 1868. Chiar de pe banca ministerială se constată acuma, că legea şcolară dela 1879 n'a avutŭ nicĭ pe departe acelŭ succesŭ, ce se aştepta dela ea în interesulŭ lăţirei limbei maghiare. Faptŭ este, că prin acéstă lege şi prin nouĕle mĕsurĭ asupritóre luate în sensulŭ ei, s'a scormonitŭ şi mai multŭ cestiunea naţionalităţilorŭ, şi că acţiunea de maghiarisare violentă a deşteptatŭ cea mai adêncă amărăciune în sînulŭ naţiunilorŭ nemaghiare, precum şi acea ură, care provócă pericolele, de carĭ ḑicea Mocsary, că vorŭ fi urmările naturale ale ei.

Dér Ungurii dela putere, cu tóte esperienţele triste ce înşişĭ mărturisescŭ, că le-au făcutŭ în aceştĭ 14 anĭ din urmă, cu deosebire în ce privesce disposiţiunea ce domnesce între naţiunile nemaghiare faţă cu politica de statŭ ungurésca, nu voiescŭ sĕ se abată de pe cărarea prăpăstiósă, pe care au apucatŭ, ci stăruie totŭ mai multŭ în direcţiunea duşmană libertăţii, drepturilorŭ şi a desvoltării nóstre naţionale.

In aplausele tuturorŭ partidelorŭ maghiare din dietă ministrulŭ de instrucţiune publică declară **rĕsboiulŭ de esterminare** scólelorŭ nóstre românescĭ. Anteposturile lui din comitatulŭ Bihorului au şi deschisŭ foculŭ, îndreptândŭ armele lorŭ asupra învĕţătorilorŭ noştri poporalĭ, dintre carĭ deocamdată vre-o 111 suntŭ ameninţaţĭ a cădé jertfă maghiarisării violente.

Săriţĭ acum Românĭ din tóte părţile; scóteţĭ din pămêntŭ învĕţătorĭ, carĭ sĕ aibă noroculŭ de a căpĕta dela puternicii ḑilei atestatulŭ, că sciu perfectŭ limba ungurésca; adunaţĭ cum şi de unde puteţĭ banĭ, ca sĕ le completaţĭ salariile până

FOILETONULŬ „GAZ. TRANS.“

Simţulŭ naţionalŭ şi însemnătatea lui în viéţa de astăḑĭ.

De *Franciscŭ Obert.*

(3) (Fine.)

Starea actuală a Europei, în care naţiunile îşĭ stau faţă 'n faţă pline de iritaţiune, este una din faptele cele mai stricăciόse ale Napoleonidilorŭ.

Statele moderne constituţionale trebue sĕ se înalţe la vederea, că *naţiunile suntŭ membre egulŭ îndreptăţite ale unei familii marĭ*, menite de a conlucra împreună în concordiă şi prin reciproca respectare la perfecţionarea generală.

Rud. Virchov a arătatŭ la congresulŭ antropologicŭ în Viena, câtŭ de absurdă este doctrina despre superioritatea rasselorŭ de cultură diferite. Şi Alexandru de Humboldt, a pronunţatŭ încă, înainte c'unŭ veacŭ de omŭ, nobilulŭ cuvêntŭ, că esistă popóre mai cultivabile, mai culte, nobilitate prin cultură spirituală, dér nu esistă popóre dela natură mai nobile; că tóte suntŭ menite într'unŭ feliu, pentru libertate, care revine cu o îndreptăţire în stările mai crude individului, în viéţa statelorŭ însĕ, prin folosirea instituţiunilorŭ politice, obştei.

Cu dreptŭ cuvêntŭ se consideră, ca unulŭ din cele mai marĭ progrese. faptulŭ, că s'a începutŭ a se vorbì de *drepturĭ naţionale* şi a pretinde respectarea lorŭ. De óre-ce naţiunile suntŭ părţĭ ale omenirei, şi productulŭ unui procesŭ de desvoltare mare istoricŭ, ele şi trebue sĕ fiă respectate şi scutite în esistenţa lorŭ.

Lucru durerosŭ însĕ, că este mai uşorŭ a desbina, decâtŭ a împăca, este mai greu a aţiţa părţile bune decâtŭ cele rele ale naturei omenescĭ. Dér totuşĭ trebue sĕ nisuimŭ la o stare de lucrurĭ, când naţiunile, pentru a se apropia în comunŭ de scopurile omenirei, îşĭ vorŭ da mâna pacĭnică.

Acestŭ progresŭ culturalŭ póte fi promovatŭ mai multŭ prin aceea, décă independentŭ de oscilatiunile momentane ale politicei, celŭ puţinŭ elita diferitelorŭ naţiunĭ va fi conscie de comunitatea pacĭnică a problemelorŭ ei.

D. Fr. Straus a făcutŭ importanta observare, că omenirea pentru cei mai mulţĭ ómenĭ este o naţiune prea înaltă, prea vagă, ca sĕ se pótă încăldì pentru ea, că ei au lipsă de conceptulŭ de naţiune, a naţiunei lorŭ, pentru ca cu ajutorulŭ acestei idei, ce-o potŭ cuprinde, sĕ se pótă ridicà din mĕrginirea esistenţei lorŭ şi din strîmtórea egoismului lorŭ la simţulŭ de umanitate.

Problema tuturorŭ naţiunilorŭ însĕ nu póte fi alta, decâtŭ ca fiă-care sĕ contribue partea ei după puterile ei, la progresulŭ generalŭ de cultură alŭ omenirei.

Prin acésta am ḑisŭ, întaiu: Precum individulŭ pĕcătuesce, décă nu face ca talentele sale naturale sĕ fiă folositóre obştei, ci ne negligă şi le risipesce, tocmai aşa nu-i este iertatŭ nicĭ unui poporŭ a-şĭ despreţuì séu a-şĭ tăgăduì naţionalitatea sa. Totŭ ast-felŭ nu este permisŭ a considera ţinerea strînsă la naţionalitate, ca unŭ lucru deja anticuatŭ, cum facŭ adĭ internaţionalii. Naţionalitatea este o formă de viéţă naturală a popórelorŭ, şi fiă-care poporŭ va servì atuncĭ mai bine omenirei, décă se va nisuì, ca în sînulŭ ei sĕ-şĭ cultive câtŭ mai multŭ bunele sale însuşirĭ.

Alŭ doilea nu trebue sĕ privimŭ punctulŭ de vedere naţionalŭ, ca singurŭ îndreptăţitŭ, orĭ chiar ca celŭ mai înaltŭ. Pre câtŭ de susŭ stă unŭ poporŭ preste unŭ individŭ, care nu este decâtŭ o părticică de totŭ mică a lui, numai o fóiă pe pomŭ, pe atâtŭ de susŭ stă preste fiă-care poporŭ totalitatea omenirei. De aceea punctulŭ de vedere alŭ umanităţii este mai înaltŭ, mai idealŭ. De aceea se póte mĕsura valórea fiă-cărei naţiunĭ cumpĕnindŭ, ce a făcutŭ pentru întréga omenire.

Este o lucrare démnă de stăruinţele spiritelorŭ nobile, de a oblì calea acestei părerĭ.

Intr'o adunare, care stă sub semnulŭ Crucei roşie este la loculŭ sĕu, o sinceră esprimare asupra simţului naţionalŭ, care lumineză şi părţile umbróse ale acestuia. Căcĭ convenţiunea dela Geneva, care a a-